

LIBRIS

We know
books

This publication has been supported by
the Ministry of Culture of the Czech Republic

Acest volum a fost publicat cu sprijinul
Ministerului Culturii din Republica Cehă

© Editura EIKON

București, Calea Giulești 333, sector 6
cod poștal 060269, România

Difuzare / distribuție carte: 021 348 14 74
0733 131 145, 0728 084 802
difuzare@edituraeikon.ro

Redacția: 021 348 14 74
0728 084 802, 0733 131 145
contact@edituraeikon.ro
www.edituraeikon.ro
www.librariaeikon.ro

**Editura Eikon este acreditată de
Consiliul Național al Cercetării Științifice (CNCS)**

Editor: Valentin Ajder
Coperta și conceptul grafic: Rora Paliga
Tehnoredactor: Larisa Pleșca

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
ČAPEK, KAREL**

Viața și opera compozitorului Foltýn / Karel Čapek ; trad.
din lb. cehă Helliana Ianculescu. - București : Eikon, 2025
ISBN 978-606-49-1414-9

I. Ianculescu, Helliana (trad.)

821.162.3

KAREL ČAPEK

Viața și opera compozitorului Foltýn

Traducere din limba cehă
de Helliana Ianculescu

E I K O N

București, 2025

Viața și opera compozitorului Foltýn este un roman neterminat, apărut postum (în anul 1939), la câteva luni după moartea autorului (25 decembrie 1938). Din punct de vedere stilistic, completează trilogia reprezentată de romanele *Hordubal*, *Meteoritul* și *O viață obișnuită* care vor apărea în această serie. Dacă nu este altfel specificat, notele aparțin ediției cehe.

Operele majore ale lui Karel Čapek în noi traduceri în limba română apar cu sprijinul generos al programului de traduceri al Ministerului Ceh al Culturii. Seria este coordonată de Sorin Paliga.

În aceeași serie au apărut:

Război cu salamandrele

Fabrica de absolut

Krakatit

Cartea apocrifelor

CUPRINS

I. ŠIMEK, JUDECĂTOR LA TRIBUNALUL DISTRICTUAL / Un prieten din tinerețe	7
II. DOAMNA JIRKA HUDEC / <i>Ariel</i>	22
III. DR. V. B. / La universitate	35
IV. DOAMNA KARLA FOLTÝN / Soțul meu	42
V. PROF. UNIV. DR. STRAUSS / <i>Abelard și Heloisa</i>	63
VI. DR. J. PETRŮ / Text pentru <i>Judita</i>	66
VII. VÁŠA AMBROŽ	75
VIII. *** / Două observații	90
IX. JAN TROJAN / Orchestrația <i>Juditei</i>	99
Mărturia soției autorului	110

I.
ȘIMEK, JUDECĂTOR LA TRIBUNALUL
DISTRICTUAL

Un prieten din tinerețe

L-am cunoscut pe Beda Folten – pe vremea aceea semna pe caietele de școală „Bedřich Foltýn” – când trecusem puțin de șaisprezece ani. Venisem din altă parte în clasa a șasea la liceul unde învăța Folten și întâmplarea, care hotărăște de atâtea ori soarta tinerilor, a făcut să mă așez lângă el într-o bancă scrijelită și stricată.

Îmi aduc aminte de elevul Foltýn din clasa a șasea de liceu de parcă l-aș fi văzut ieri; era un băiat deșirat cu ten delicat și părul auriu, ondulat mărunț, de care era din cale-afară de mândru; avea ochii bulbucați de miop, de un albastru spălăcit, nasul lung și bărbia teșită, mâini mari, mereu asudate, pe care nu știa cum să le folosească, și în general manifesta slăbiciunea dezarticulată a băieților la vârsta pubertății. Părea mereu ofensat de ceva, la care el răspundea printr-un dispreț tăcut și susceptibil. La prima vedere nu prea mi-a plăcut, dar imediat mi-am dat seama că nu avea în clasă niciun prieten, evitând cu un aer de superioritate orice contact cu ceilalți băieți.

Eu nu eram nici pe departe un elev eminent, dar înfruntam măcar școala, învățătura și profesorii cu o îndărătnicie posacă: eram un băiat aproape scund, șchiop și urât, neajunsuri care îmi creaseră sentimentul agresiv că nu trebuia să mă las bătut.

Poate de aceea am trecut prin școală cu chiu cu vai, cu numeroase cicatrici, dar totuși cu capul sus. Cu Foltýn era mai rău: dorea cu înfocare să se remarce, dar totodată era un timid iremediabil; acasă tocea ca un nebun, dar la școală, când era scos la lecție, bărbia începea să-i tremure, nu putea să rostească niciun cuvânt și înghițea mereu nervos în sec până i se vedea mărul lui Adam, zvâcnind în gâtul lung și moale.

– Foltýn, ia loc, îi spunea profesorul printre dinți, aproape cu dezgust. Ar fi mai bine să te ocupi de matematică decât de frizură!

Foltýn se așeza cu un aer distrus, înghițea în sec, ochii de un albastru spălăcit i se umpleau de lacrimi și își mișca buzele neîncetat de parcă abia atunci formula răspunsul corect. Ca să nu arate că era pe cale să izbucnească în plâns, se încrunta ofensat și lua un aer groaznic de îngâmfat; în felul acesta lăsa să se înțeleagă că disprețuiește cu înverșunare nota cinci pe care o căpătase, pe profesor, matematica și în general întreaga școală. Profesorii nu îl iubeau deloc și îl necăjeau ori de câte ori aveau prilejul. Mi-era milă de el când îl vedeam stând lângă mine cu bărbia care îi tremura și cu mărul lui Adam zvâcnind și am încercat să-i suflu. La început, cine știe de ce, s-a simțit ofensat.

– Păstrează-ți pentru tine, ai înțeles? îmi șopti furios, cu ochii plini de lacrimi, într-o zi când profesorul nostru de latină i-a spus să se așeze, după ce-i dăduse o notă proastă. „Eu nu cer nimănui nimic!” Dar în curând s-a obișnuit cu ideea că îl ajut; învăța cu mai multă conștiinciozitate și ambiție decât mine, era talentat și deosebit de receptiv, dar îi lipsea încrederea în sine ori ceva asemănător; eu nu știam nimic ca lumea, dar aveam mai mult curaj. În scurt timp, Foltýn a început să conteze pe ajutorul meu, ba chiar să accepte totul ca un

serviciu care i se cuvenea; îl jigineam de moarte dacă uneori nu îi scriam tema de acasă și arbora un aer atât de trufaș și de nenorocit totodată, încât mai că nu-i ceream iertare. Și astfel am continuat să îl ajut.

După cât știu, Foltýn provenea, la fel ca mine, dintr-o familie nevoiașă; tatăl lui era un fel de conțopist sau așa ceva. Locuia la o mătușă, o fată bătrână care aparținuse elitei locale de odinioară, dar care dumnezeu știe din ce trăia, poate închiria camere; dar nu pricep deloc cum cineva poate să trăiască din chiria unui student sărac. Îmi amintea întotdeauna de o molie care se hrănește cu pelerine și șaluri vechi din lână. Îl adora nespus de mult pe Bedříšek al ei, cum îi spunea, și îl răsfața așa cum putea în mizeria în care trăia.

– Pe Bedříšek îl persecută, se văita, fiindcă este mult mai talentat decât ei, dar într-o zi le va arăta el de ce e în stare și atunci toți se vor rușina!

– Nu-mi pasă de ce gândesc oamenii despre mine, mătușico, răspundea Fricék îndurerat și trufaș, scuturându-și pletele îngrijite. Dacă n-ar fi fost tata, de mult aș fi fugit de la școala asta tâmpită. Știu ce aș fi putut să fac, de ar fi rămas toți cu gura căscată!

Veneam la ei să fac teme cu Fricék. Locuiau într-o cămăruță și o bucătărioară; o jumătate de cameră era ocupată de un pian care scârțâia plăcut, o amintire a vremurilor când mătușica cu părul cărlionțat, cum arăta într-o veche fotografie, învăța să cânte „Rugăciunea fecioarei” și „Clopotele de seară”. Încetul cu încetul am început să ne împrietenim, așa cum li se întâmplă băieților la vârsta pubertății. Formam o pereche bizară: el, deșirat, cu obraji de fată, ochi albaștri și bucle aurii, eu, bondoc, negricios, cu părul tuns perie, eram o pereche de care râdea toată clasa. Odată eram la ei și ne povesteam de câte

în lună și în stele; se lăsa seara, focul dogorea în cămin, iar pe mine aproape mă durea inima de o emoție excesivă, neașteptată și necunoscută ce mă cuprinsese; Fricek tăcu deodată, trecându-și mâna lungă și albă prin păr.

– Așteaptă o clipă, îmi șopti misterios și dispăru în bucătărie.

După o clipă se întoarse; era îmbrăcat într-un fel de jachetă violetă din mătase și pășea ca un somnambul, de parcă plutea. Fără să scoată un cuvânt, ridică capacul pianului, se așeză pe un taburet și începu să improvizeze. Știam că învăța să cânte la pian, dar ceea ce vedeam era o surpriză pentru mine. Fricek cânta, trecând de la o melodie la alta, cu capul dat pe spate și cu ochii închiși, apoi se apleca din nou până la claviatură de parcă se frângea, iar clapele abia murmurau sub degetele sale. De îndată ce melodia creștea în intensitate, se îndrepta și el de parcă acel forte l-ar fi ridicat și purtat cu sine; apoi bubuia un ultim acord triumfal și din toate puterile, dându-și capul pe spate; rămânea așa, cu ochii spălăciți larg deschiși, de parcă privea în altă lume, și respira greu, istovit până se stingea ultima notă.

Eu nu înțeleg muzica, o flașnetă mă poate emoționa la fel ca muzica sferelor, dar sunt incapabil să apreciez care este mai bună. Extazul muzical al lui Foltýn aproape mă înspăimânta; îmi era puțin rușine, fără să știu precis de ce, și în același timp eram coplesit.

– A fost minunat, am rostit eu cu un aer cunoscător. Fricek păru că se trezește dintr-un vis, își trecu mâna peste frunte și se ridică.

– Scuză-mă, se dezvinovăți el, dar când mă cuprinde, trebuie să... Este ceva mai puternic decât mine.

– Și de ce-ți pui jacheta asta violetă? l-am întrebat.

Fricek dădu din umeri.

– O îmbrac de fiecare dată când mă așez să cânt la pian. Fără ea nu pot să creez, înțelegi?

Nu înțelegeam absolut nimic, dar nu eram tocmai sigur dacă acest lucru nu avea o anumită legătură cu muzica. Foltýn se apropie de mine și îmi întinse mâna.

– Ascultă, Šimek, să nu suflă nimănui o vorbă. Asta e secretul nostru.

– Ce secret? am întrebat eu fără să înțeleg nimic.

– Că sunt artist, îmi șopti Foltýn. Știi, băieții și-ar bate joc de mine, iar profesorii ar fi și mai porniți contra mea. Oricum știu că nu dau doi bani pe învățătura lor de la clasă... Nu poți să-ți închipui cât de umilit sunt atunci când trebuie să tocesc cuvintele și formulele lor! Când stau acolo în clasă, eu aud muzică, muzică...

– Și de când știi că ești artist?

– De multă vreme. Cu doi ani înainte am fost la un concert..., a fost ceva extraordinar! Omul acela cânta până ce părul îi cădea pe clape... Acolo am înțeles. Așteaptă, șopti misterios, pune-mi mâna aici, la tâmplă. Nu simți nimic?

– Ce? am întrebat eu mirat. Degetele mele simțeau numai părul lui ondulat și des ca blana unui pudel.

– Nu simți ce tâmple proeminente am? Este semnul unui talent muzical ieșit din comun. Este de fapt un lucru cunoscut, adăugă cu nonșalanță. La fel ca extensia degetelor. Eu pot să cuprind zece clape fără nicio dificultate. Crede-mă, vreau să fiu sigur că voi ajunge cineva în artă. Simt asta, Šimek, am acest presentiment.

Îmi aduc aminte, de parcă s-ar fi întâmplat ieri. În camera mătușii se lăsase întunericul și numai din timp în timp se aprindea câte o scânteie, când un cărbune incandescent cădea sub grătar. Ședeam mână în mână ca doi băieți sărmani și

speriați; mâna lui era neplăcut de rece și de umedă, dar în clipa aceea i-o strângeam subjugat cu inima plină de dragoste și înflăcărare.

– Fricek, șopteam. Fricek!

– Spune-mi Beda, mă corectă Foltýn delicat, dar nu în clasă, ci numai între noi, înțelegi? Am numele de artist Beda Foltén. Nimeni nu trebuie să știe. Beda Foltén, repetă el, cu încântare. Dar tu, ce pseudonim ți-ai alege?

– Šimon, am răspuns fără ezitare. – Spune-mi, Beda, tu nu compui versuri?

– Versuri? a rostit cu o voce nesigură. De ce aş scrie... Tu scrii?

– Scriu. Și așa am dat la iveală ceea ce de câteva clipe mă rodea cu gelozie. Să nu-ți închipui, Fricek, că numai tu ai marele tău secret, după care am adăugat cu modestie:

– Deocamdată nu am decât câteva caiete.

Fricek îmi trecu mâna pe după gât.

– Deci tu ești poet! Vezi, nu mi-aș fi închipuit. Šimon, îmi arăți poeziile tale?

– Da, poate într-o zi, am mormăit eu încurcat. Dar tu de ce nu scrii?

Fricek își aținti privirea în întuneric.

– Eu? E ceva curios, dar uneori eu gândesc în versuri; încep deodată să îngân ceva pentru mine și apare câte o poezie. Nu aş avea timp să aștern cuvintele pe hârtie; ele răsună în mine și dispar de la sine.

Mă necăjea puțin că el avea atâta ușurință: eu îmi componeam versurile cu trudă, cu sudoare de sânge, mușcam tocul și ștergeam cu furie ceea ce scrisesem; asta se întâmpla pesemne fiindcă eram un băiat de proletar, o fire încăpățânată și posomorâtă, căruia îi lipsea poate o gingăsie interioară autentică!

Niciodată nu-mi făcusem iluzii despre versurile mele; dar acum începusem să mă frământ că poate nu aveam nimic comun cu poezia și mă forțam doar să scriu versuri. Astăzi știu că totul nu a fost decât o exaltare a adolescenței; băieții din zilele noastre depășesc această criză a vârstei mai degrabă prin sport și cinism, dar în tinerețea mea nu se practica prea mult sport, iar această transformare se petrecea mai degrabă pe plan spiritual și moral; aproape jumătate din elevii clasei scriau versuri pe ascuns. Ei, dar am renunțat repede, la fel ca ceilalți; este adevărat că mai târziu am publicat ici și colo câte o poezioară, dar nimeni nu mai știe nimic despre ele, nici măcar eu. Mă gândesc numai cât de stângace și juvenile trebuie să fi fost versurile pe care le-am scris în clasa a șasea.

– Știi, de pildă asemenea versuri, se auzi vocea lui Fricek din întuneric: Străteai goală în luminișul argintiu de mesteceeni.

Am roșit chiar și în întuneric.

– Tu... ai văzut...

– Sigur că da.

– Unde?

– Nu pot să-ți spun. Se numea Manuela.

Își trecu mâna prin păr.

– Nu poți să-ți închipui, Šimone, prin câte am trecut eu. Un artist trebuie să trăiască cumplit de intens. Eu cunosc deja atâtea femei...

– Aici? am izbucnit eu sceptic.

Mi se părea curios; cunoșteam totuși sfiala și timiditatea lui Fricek în contact cu ceilalți.

– Nu, la noi acasă. La noi se află castelul unui conte și, știi, tatăl meu este intendentul lui. Într-o seară, contesa m-a auzit improvizând la pian... și de atunci mă invită la castel.

Mestecenii sunt cei din parc, înțelegi? Eu am cheia de la parc, cheia mea personală... Aici, ei aș! Aici n-aș vorbi cu nimeni... Åsta nu e un loc potrivit pentru mine. Acolo la castel au un clavecin vechi de mai bine de două sute de ani și cânt la el. În salonul roșu ard numai lumânări în sfeșnice din argint... Contesa este o muziciană extraordinară, îmi trece mereu mâna prin păr. Și Fricек suspină voluptuos.

– E frumoasă?

Aici în întuneric și la distanță totul mi se părea posibil.

– Este o frumusețe matură, admise Foltýn cunoscător. De fapt, dau lecții de pian fiicei sale, care a fost educată într-o mânăstire spaniolă.

– Ea este cea care se numește Manuela?

– ... Nu. O cheamă Isabel Maria Dolores. Dar, omule, este încă o copilă de șaisprezece ani, spuse cu îngăduință bărbătească. E adevărat, cred că s-a îndrăgostit de mine, dar eu, știi...

Strânse din umeri.

– Conteale are atâta încredere în mine. Este un lucru serios. N-am sărutat-o decât o singură dată, dar n-ai idee ce foc e în ea. Dar ce? Artistul nu e obligat de nimeni, nu crezi? Dreptul său la viață este nelimitat; doar el se inspiră numai din ceea ce a trăit... E un lucru mare să fii artist, nu crezi? Șimon, jură-mi că nu o să spui nimănui... despre contesă și, în general, despre tot. Pe cuvântul tău de onoare?

– Pe cuvântul meu de onoare!

Mâna lui era mai rece și mai umedă ca de obicei și tremura de emoție. Și ca să știi..., ca să știi, contesa mi-a dăruit și ea dragostea ei. Tu ești poet, Șimone, tu poți să înțelegi... Nici ție nu-ți pasă de prejudecăți, nu-i așa? Dacă ai ști cât de frumoasă poate fi Isabel! Șimeк, n-ai idee ce viață dublă am, tu

mă știi numai de la școală; ca să știi, eu..., eu trăiesc ca un artist, înțelegi? Nebunește..., dezlănțuit..., cu toți nervii mei. În timp ce vorbea își desfăcea și își strângea spasmodic mâinile mari de adolescent de parcă ar fi prins ceva cu ele. Eram pus în încurcătură și gata să cred în poveștile cele mai romantice din lume, dar aveam sentimentul chinuitor a ceva nenatural și ireal și în același timp mă rușinam teribil pentru lipsa mea de fantezie și de încredere în prietenul meu.

– Spune mai departe, am mormăit eu posac.

– După cum ți-am spus, izbucni Fricек cu înfrigurare, cel mai bine crez când sunt pe cale să trăiesc niște sentimente profunde. O mare dragoste... sau un mare păcat. Și ele fac parte din artă, ai avut și tu această experiență, nu-i așa? Va trebui să-mi povestești într-o zi tot ce ai trăit în viața ta de poet. Dar muzica este ceva mai presus, muzica este... inefabilul din noi, înțelegi? Știi, Șimon, eu sunt un temperament dionisiac. Eu sunt..., așteaptă o clipă, spuse deodată cu o altă voce. Vine mătușa.

Domnișoara bătrână deschise ușa bucătăriei și intră, ținând în mână o lumânare aprinsă.

– Băieți, băieți, voi stați aici pe întuneric?

– Repetam numai la istorie, mormăi Fricек, clipind din ochii săi de miop, orbiți de lumină. Cu gâtul lui lung și alb și cu bărbia teșită îmi păru deodată un gânsac jignit și susceptibil.

Era între noi o prietenie pe viață și pe moarte; prima mare prietenie este ceva aproape la fel de mare și de frumos ca prima dragoste. Aveam rolurile bine stabilite: Foltýn era un temperament dionisiac, debordând de elan și vise, dezlănțuit, orgiastic și extaziat; își lăsase chica să-i crească ca un papuaș și umbla cu șapca în mână și pletele de înger răvășite de vânt.